

De aanstaande Wet werkelijk rendement box 3

Een onderzoek naar de toekomstbestendigheid van box 3 – gezien in het licht van de uitspraken van de Hoge Raad en het draagkrachtbeginsel.

Bachelor Thesis Fiscale Economie

Tilburg School of Economics and Management

Naam: H.P. (Hugo) Beets
Studentnummer: 2015470
Scriptiebegeleider: J.G.J. Klijs MSc
Tweede beoordelaar: dr. E.W.M.T. Westerhout
Datum: November 2024

Inhoudsopgave

Lijst van gebruikte afkortingen.....	4
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	5
1.1 Aanleiding voor het onderzoek.....	5
1.2 Onderzoeksvraag	5
1.3 Verantwoording van de opzet.....	6
Hoofdstuk 2: Historie van box 3.....	7
2.1 Het systeem van box 3 door de jaren heen.....	7
2.1.1 De invoering.....	7
2.1.2 Het ‘schuren’ van het systeem	8
2.1.3 Nieuwe vermogenscategorieën, een betere benadering?.....	8
2.2 De Hoge Raad oordeelt	9
2.2.1 Het Kerstarrest december 2021	9
2.2.2 Herstel- en Overbruggingswet	10
2.2.3 Arresten juni 2024.....	11
2.3 Begrip ‘werkelijk rendement’	12
Hoofdstuk 3: Wet werkelijk rendement box 3	14
3.1 Aanleiding Wet werkelijk rendement box 3	14
3.2 Systeem & begrip ‘werkelijk rendement’	15
Hoofdstuk 4: Verantwoording en beoordeling	19
4.1 Nota Zicht op wetgeving.....	19
4.1.1. Inleiding	19
4.1.2 Het draagkrachtbeginsel.....	19
4.1.3 Doeltreffendheid	22
4.1.4 Doelmatigheid.....	23
4.2 Verenigbaarheid begrip ‘werkelijk rendement’ met kaders van de Hoge Raad.....	24
4.2.1 Inleiding	24
4.2.2 Gelijkenissen & verschillen	25
Hoofdstuk 5: Aanbevelingen en alternatieven.....	27
5.1 Heffingsvrij inkomen	27
5.2 Verliesverrekening.....	27
5.3 Progressief schijventarief.....	29
5.4 Administratieplicht	29
Hoofdstuk 6: Conclusie.....	30
6.1 Conclusie.....	30
7. Literatuurlijst.....	34

7.1 Artikelen	34
7.2 Brieven.....	34
7.3 Conclusies A-G.....	34
7.4 Jurisprudentielijst.....	34
7.5 Parlementaire stukken.....	35
7.6 Overig	36
8. Bijlagen	37
Bijlage I: Historische rentestanden 3-maands Euribor (2000-2024).....	37
Bijlage II: Grafiek verloop AEX-koers.....	38
Bijlage III: Tabel rendementscategorieën art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001 (2017)	39
Bijlage IV: Tabel berekening rendement art. 3 lid 3 Wet rechtsherstel box 3.....	40

Lijst van gebruikte afkortingen

A-G	Advocaat-Generaal
art.	artikel
blz.	bladzijde
concl.	conclusie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
HR	Hoge Raad der Nederlanden
IB	inkomstenbelasting
jl.	jongstleden
jo.	juncto
m. nt.	met noot
NL	Nederland
nr.	nummer
o.b.v.	op basis van
par.	paragraaf
t.b.v.	ten behoeve van
WOZ	waardering onroerende zaken

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Afgelopen juni 2024 is – mede in het verlengde van het Kerstarrest uit 2021¹ – een vijftal arresten² gewezen door de Hoge Raad rondom box 3. Het geeft aan hoe het onderwerp box 3 in de actualiteit staat. De uitleg van het begrip ‘werkelijk rendement’ in box 3 schuurt tijdsgelang steeds vaker met de werkelijkheid waardoor de kritiek op het systeem toeneemt. Sinds het gewezen Kerstarrest in 2021 en zeker na de arresten van juni 2024 is de discussie alleen maar toegenomen rondom de uitleg van dit begrip. Het komt niet regelmatig voor en is eerder uitzonderlijk dat de Hoge Raad zulke ‘duidelijke’ kaders geeft voor een begrip dat blijkbaar niet helder genoeg omschreven is in de wet dan wel zodanig schuurt met de werkelijkheid dat de Hoge Raad dit ingrijpen nodig acht. Hoe verhoudt de aanstaande ‘Wet werkelijk rendement box 3’ zich ten opzichte van de kritiek op het huidige systeem van box 3 en tegenover de uitleg van het begrip ‘werkelijk rendement’ van de Hoge Raad? Hoe verhoudt de aanstaande wet zich tegenover de beginselen draagkracht, doeltreffendheid en doelmatigheid vanuit de Nota Zicht op wetgeving? En wat betekent dit voor de toekomstbestendigheid van deze nieuwe wet?

Deze kritiek, gebeurtenissen en de nog steeds heersende onduidelijkheid van zowel fiscaal als niet-fiscaal geschoolden rondom dit onderwerp, zijn de aanleiding geweest om dieper in het onderwerp te duiken en te proberen een antwoord te vinden op bovenstaande vragen.

1.2 Onderzoeksvraag

De motivering voor het onderzoek vanuit vorige paragraaf heeft mij tot de volgende onderzoeksvraag gebracht:

Is de Wet werkelijk rendement box 3 een doeltreffende vervanger voor het huidige forfaitaire systeem van box 3 – op basis van het draagkrachtbeginsel en mede gezien de kritiekpunten vanuit het Kerstarrest uit 2021 en de arresten van juni 2024 van de Hoge Raad?

Om deze vraag te beantwoorden is het van belang om naar de Wet werkelijk rendement box 3 te kijken, de rato achter deze wet te begrijpen en de achterliggende kritiek op het huidige forfaitaire systeem te doorgronden. Daarbij als belangrijkste punten uit de arresten van de Hoge Raad: schending van het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM.

¹ HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963 (Het Kerstarrest)

² HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:704 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:705 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:771 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:756 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:813

1.3 Verantwoording van de opzet

Voor de beantwoording van de geformuleerde onderzoeksvraag is gekozen om te beginnen met een behandeling van de arresten en kritiekpunten rondom het systeem van box 3, vanaf de invoering in 2001, tijdens de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001, tot 2017 met het systeem van één forfaitair rendement van 4% over het belastbare vermogen. Vervolgens komt het systeem van 2017 – 2022 aan bod met een forfaitaire rendementsheffing op basis van een (fictieve) vermogensmix én o.b.v. de Wet rechtsherstel box 3 en tot slot de situatie vanaf 2023 tot op heden³ via de Overbruggingswet box 3.

In hoofdstuk drie zal worden ingegaan op de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3. Hierin zal op hoofdlijnen worden weergegeven hoe het systeem van box 3 in deze nieuwe wet werkt en hoe daarbij invulling gegeven wordt aan het begrip ‘werkelijk rendement’. In hoofdstuk vier zal een toetsingskader worden geïntroduceerd waarbij de beginselen draagkracht, doeltreffendheid en doelmatigheid vanuit de Nota Zicht op wetgeving centraal staan en waaraan de nieuwe wet zal worden gemeten. Daarnaast zal er ook een paragraaf worden gewijd aan de verenigbaarheid van deze nieuwe wet met de gefaciliteerde kaders voor de berekening van ‘het werkelijk rendement’ door de Hoge Raad in haar voornoemde arresten. Is het begrip ‘werkelijk rendement’ van deze nieuwe wet in lijn met het door de Hoge Raad geformuleerd begrip in haar arresten van juni 2024? Is het mogelijk om via de Wet werkelijk rendement box 3 een belasting over het vermogen van burgers te heffen zonder daarbij het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM te schenden?

Vervolgens zullen in hoofdstuk vijf enkele aanbevelingen en alternatieven worden besproken ten aanzien van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 en ten aanzien van het draagkracht-, doeltreffendheids- en doelmatigheidsbeginsel. In het slothoofdstuk zal een samenvattende conclusie volgen welke leidt tot het antwoord op de onderzoeksvraag.

³ Medio juni 2024

Hoofdstuk 2: Historie van box 3

2.1 Het systeem van box 3 door de jaren heen

2.1.1 De invoering

Box 3 is geïntroduceerd bij de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001. Het werd destijds door de politiek gezien als een efficiënt nieuw systeem mede vanwege haar eenvoud, wat een van de doelstellingen was. In de Memorie van Toelichting op de nieuwe wet wordt het volgende omschreven: ‘‘Zoals is aangegeven in het regeerakkoord, streeft het kabinet met de voorgestelde herziening van het belastingstelsel verschillende doelen na. Zo moet de belastingherziening leiden tot verbreding en versterking van de belastinggrondslag en tot vereenvoudiging van de regelgeving.’’⁴ De Wet IB 2001 trad daarnaast op als vervanger van de Wet inkomstenbelasting 1964 en de Wet Vermogensbelasting 1964 die gelijktijdig kwamen te vervallen.

Het systeem van box 3 werkte (op hoofdlijnen) als volgt: van een belastingplichtige werden alle bezittingen afgezet tegen de schulden, het positieve verschil hiertussen werd vervolgens verminderd met het heffingsvrije vermogen en het restant (indien positief) werd bestempeld als de rendementsgrondslag (een negatieve rendementsgrondslag kent het systeem niet). Over deze rendementsgrondslag werd vervolgens een forfaitair percentage van 4% berekend als zijnde ‘de voordelen uit sparen en beleggen’ en over deze voordelen werd vervolgens een belastingpercentage van 30% berekend.

Het was in die tijd redelijk eenvoudig om dit rendement van 4% te halen met het vermogen in box 3. Alleen al door geld op een spaardeposito te zetten werd boven een rendement van 4% uitgekomen. Dit wordt bevestigd door de stand van de 3-maandsrente (Euribor) die ongeveer 4,8% bedroeg in januari 2001.⁵ Daarnaast wordt over de hoogte van dit forfaitaire percentage van 4% vermeld, in de Nota naar aanleiding van het verslag over de nieuwe wet: ‘‘Dit percentage komt overeen met het langjarige rendement dat door **een ieder** kan worden behaald. De hoogte van het rendement dat zonder risico kan worden behaald – te denken valt aan staatsobligaties – is daarbij leidend.’’⁶ Daarbij verdient de aandacht dat behaalde rendementen die boven deze forfaitaire 4% lagen, niet in de belastingheffing betrokken werden omdat er enkel uit werd gegaan van de fictieve 4%. Box 3 werd vanuit maatschappelijk oogpunt dan ook regelmatig bestempeld als zogenaamde ‘pret-box’.

⁴ Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 3, blz. 38 (par. 2.1 negende alinea)

⁵ Zie bijlage I

⁶ Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 7, blz. 267 (par. 6.3.4 zevende alinea)

2.1.2 Het ‘schuren’ van het systeem

Aan deze zogenaamde ‘pret-box’ kwam een eind toen de rentestanden gingen dalen en de hiervoor redelijke 4% ineens niet meer zo gemakkelijk te behalen was. In de periode van 2001 – 2007 schommelde de rentestand van de 3-maands Euribor tussen de 2% en 4,9%⁷ waar eigenlijk al het kromme van het systeem licht aan de oppervlakte kwam. Degenen die in werkelijkheid het rendement van 4% nu niet meer behaalden, betaalden hier wel de volle 30% belasting over. Er werd voor deze groep dus belasting geheven over ongerealiseerde vermogenswinsten. Daartegenover staat dat degenen die wel ruimschoots een rendement van 4% of hoger behaalden door actief te beleggen in aandelen en andere beleggingsproducten, over het meerdere geen belasting afdroegen.

Het echte schuren van het systeem blijkt uit de periode die volgde na de kredietcrisis in 2008. De rentestand daalde namelijk in rap tempo van 5,4% in oktober 2008 tot 0,7% in oktober 2009, waarna deze rond het nulpunt verbleef en medio april 2015 zelfs hieronder dook.⁸ De spaarders kwamen nog verder van het fictieve rendement van 4% af te liggen en ook de actieve beleggers hadden enorme verliezen geboekt door de crash op de aandelenmarkt eind 2008 als gevolg van deze crisis.⁹ Desondanks werd volgens het forfaitaire systeem van box 3, nog steeds 30% belasting geheven over een fictief rendement van 4% van de rendementsgrondslag.¹⁰ Dit stuitte op veel kritiek.

2.1.3 Nieuwe vermogenscategorieën, een betere benadering?

In 2017 voelde de wetgever zich genoodzaakt, onder de nodige druk en kritiek vanuit de maatschappij zoals in de vorige paragraaf besproken, om verandering aan te brengen in het systeem van box 3.¹¹ Om een betere benadering van de werkelijke situatie te waarborgen werden nieuwe (tevens fictieve) vermogenscategorieën geïntroduceerd. Volgens art. 5.2 lid 1 Wet inkomstenbelasting 2001 (geldend vanaf 1 januari 2017 – 2022) wordt onderscheid gemaakt tussen twee rendementsklassen met elk een eigen rendementspercentage waarmee uiteindelijk het totale voordeel uit sparen en beleggen wordt berekend. Het systeem werkt vanaf 2017 wederom zo dat van een belastingplichtige de bezittingen worden afgezet tegen de schulden, dat vervolgens het heffingsvrije vermogen hiervan wordt afgetrokken en dat het positieve verschil dat overblijft (de rendementsgrondslag) wordt betrokken in de belastingheffing. Aan de hand van de hoogte van deze rendementsgrondslag, wordt bepaald hoeveel van deze grondslag aan elk van de twee nieuwe rendementscategorieën wordt toebedeeld.¹² Tenslotte wordt op basis van deze verdeling het fictieve rendementspercentage afgenomen per

⁷ Zie bijlage I

⁸ Zie bijlage I

⁹ Zie bijlage II: De AEX-index daalde met meer dan 50% in de periode maart 2008 (486) – februari 2008 (220).

¹⁰ Zijnde 30% belasting over een geacht rendement van 4% over: de bezittingen – schulden, na aftrek van het heffingsvrij vermogen (tot niet verder dan nihil).

¹¹ Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 3, blz. 9 (par. 4.1)

¹² Zie bijlage III ter verduidelijking van de berekening

categorie, welke vervolgens tezamen opgeteld het voordeel uit sparen en beleggen vormen. Over het berekende voordeel uit sparen en beleggen wordt wederom 30%¹³ belasting geheven volgens art. 2.13 Wet IB 2001.

De bedoeling van de wetgever bij het invoeren van deze wijziging in het systeem was om het werkelijk genoten rendement van belastingplichtigen beter te benaderen omdat velen het fictieve rendement niet behaald hadden door de lage (en soms negatieve) rentestanden. Zo wordt benoemd in de Memorie van Toelichting op de wetswijziging: ‘‘De vermogensrendementsheffing in box 3 wordt met ingang van 1 januari 2017 herzien zodat deze beter aansluit bij de rendementen die door belastingbetalers in voorafgaande jaren gemiddeld zijn behaald. [...] is de spaarrente de afgelopen jaren flink gedaald. Veel spaarders in box 3 hebben het gevoel belasting te betalen over een opbrengst die er nooit is geweest. Het kabinet heeft daarom gezocht naar alternatieven voor de bestaande vermogensrendementsheffing die beter aansluiten bij de werkelijk behaalde rendementen en die tegelijkertijd goed uitvoerbaar zijn.’’¹⁴

Vooraf de belastingplichtigen die veel spaargeld hadden in box 3, voelden zich tekortgedaan vanwege de zeer lage rentestanden en de fictieve heffing van 4% hierover. De bedoeling van de wetswijziging in 2017 was er dus vooral op gericht om deze mismatch kleiner te maken dan wel weg te nemen.

2.2 De Hoge Raad oordeelt

2.2.1 Het Kerstarrest december 2021

Op kerstavond, 24 december 2021, spreekt de Hoge Raad zich uit over een van de door de staatssecretaris aangemerkte massaal-bezwaarprocedures.¹⁵ Hierin staat een belastingplichtige centraal met een box 3 vermogen van rond de € 1 miljoen. In werkelijkheid had deze belastingplichtige van zijn vermogen ongeveer 80% op een spaarrekening staan tegen een lage rente en 20% was daadwerkelijk belegd. Echter, via de sinds 2017 geldende fictieve vermogenscategorieën werd geacht dat belastingplichtige vanwege de omvang van zijn totale vermogen, slechts 21% van zijn vermogen als spaartegoed aanhield en het meerdere als beleggingsvermogen.¹⁶ Het gevolg hiervan was dat 79% van het vermogen van belastingplichtige ingedeeld werd in de rendementscategorie voor beleggingsvermogen (in werkelijkheid 20%), met een veel hoger rendementspercentage zijnde 5,39% dan geldt voor de categorie voor spaarvermogen waar een rendementspercentage van 1,63% voor geldt volgens art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001, en slechts 21% van het vermogen werd aangemerkt als spaartegoed (in werkelijkheid 80%). Dit resulteerde er dus in dat er voor 79% van het vermogen een

¹³ Vanaf 2021 verhoogd naar 31%

¹⁴ Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 3, blz. 9 (par. 4.1 eerste alinea)

¹⁵ HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963 (Het Kerstarrest)

¹⁶ Voor de berekening van deze percentages verwijst ik naar de tabel in bijlage III

rendement van 5,39% werd verondersteld terwijl in werkelijkheid juist circa 80% van het vermogen tegen een lage spaarrente wegstond.

De Hoge Raad oordeelt op kerstavond dan ook in het Kerstarrest dat het systeem in strijd is met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM. Dit komt omdat er enerzijds sprake is van schending van het discriminatieverbod omdat ongelijke gevallen gelijk worden behandeld. Degenen die met hun beleggingsvermogen een tegenvallend rendement realiseren (verliessituatie) worden relatief zwaarder belast dan degenen met een hoog rendement. Anderzijds wordt de keuzevrijheid om te beleggen in risicovoller beleggingsvermogen of veiliger spaarvermogen van belastingplichtigen aangetast omdat de keuze voor het niet risicovol beleggen, voor belastingplichtigen met een groter vermogen, het negatieve gevolg heeft dat het systeem **acht** dat een groter deel van dit vermogen toch risicovol wordt belegd waarover vervolgens een hoger rendementspercentage wordt berekend (zoals beschreven in par. 2.1.3). De inperking van deze keuzevrijheid is volgens de Hoge Raad in strijd met het ongestoord genot van eigendom van artikel 1 Eerste Protocol EVRM en dus moet er rechtsherstel geboden worden door de wetgever.

In de conclusie voorafgaand aan dit arrest wordt door A-G Niessen nog opgemerkt dat de regeling van art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001 wel stand kan houden als wordt afgezien van de fictieve vermogensmix en uitgegaan wordt van de werkelijke verhouding van het vermogen van belastingplichtigen.¹⁷ Er wordt dan uitgegaan van de correcte verhouding van het box 3 vermogen en kan er gebruik gemaakt worden van de rendementspercentages die zijn vastgesteld voor de afzonderlijke categorieën omdat dit de keuzevrijheid van belastingplichtigen dan niet meer beïnvloed. Daarbij verdient opmerking dat daarmee het discriminatieverbod nog steeds geschonden wordt als de uitleg van de Hoge Raad gevolgd wordt. Ongelijke gevallen zullen ook dan nog gelijk behandeld blijven. Ook al wordt er dan gekeken naar de werkelijke vermogensmix, degenen met een nadelig beleggingsresultaat zullen relatief zwaarder belast worden dan degenen met een voordelig beleggingsresultaat ook al hebben zij dezelfde vermogensmix op basis van art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001.

2.2.2 Herstel- en Overbruggingswet

Als reactie op het Kerstarrest heeft de wetgever rechtsherstel geboden door middel van de Wet rechtsherstel box 3 die met terugwerkende kracht geldt voor de jaren 2017 tot en met 2022. Het advies van A-G Niessen om de werkelijke vermogensmix in aanmerking te nemen is hierin overgenomen. Op basis van art. 2 jo. art. 3 lid 1 Wet rechtsherstel box 3 dient het voordeel uit sparen en beleggen te

¹⁷ Parket bij de Hoge Raad 1 november 2021, ECLI:NL:PHR:2021:1019 (concl. A-G R. Niessen), NTFR 2021/3955 m. nt. J. Nieuwenhuizen

worden berekend door het effectieve rendementspercentage te vermenigvuldigen met de grondslag voor sparen en beleggen, oftewel met het positieve verschil tussen bezittingen en schuld en na aftrek van het heffingsvrije vermogen. Volgens lid 2 van art. 3 van diezelfde wet wordt het effectieve rendementspercentage berekend door het rendement te delen door de grondslag voor sparen en beleggen. Waarbij het rendement wordt berekend volgens lid 3 door de vermogensbestanddelen verdeeld in drie verschillende categorieën (I banktegoeden, II overige bezittingen en III schulden) te vermenigvuldigen met de bijbehorende rendementspercentages per kalenderjaar¹⁸ en vervolgens de producten van I de banktegoeden en II overige bezittingen op te tellen en minus het product van III de schulden te doen.

Op deze manier wordt rekening gehouden met de werkelijke verhouding van bezittingen (onderverdeeld in spaartegoeden en overige bezittingen) en schulden van belastingplichtigen en wordt er in de richting van het eerste punt van kritiek vanuit het Kerstarrest bewogen door de wetgever. Namelijk de aantasting van het onvoorwaardelijke keuzerecht van burgers over de samenstelling van hun vermogen. Echter wordt hier nog steeds gebruik gemaakt van fictieve rendementspercentages die als benadering van de werkelijkheid moeten dienen wat betekent dat werkelijke rendementen hier nog altijd van kunnen afwijken. Hier valt dan ook op te merken dat het tweede punt van kritiek over de gelijke behandeling van ongelijke gevallen nog steeds een aandachtspunt vormt.

De Overbruggingswet die vanaf 1 januari 2023 zal gelden totdat de aanstaande Wet werkelijk rendement deze vervangt, zal voor de berekening van het voordeel uit sparen en beleggen (op hoofdlijnen) op gelijke wijze werken met enkele verschillen in de rendementspercentages van de verschillende categorieën.¹⁹

2.2.3 Arresten juni 2024

De Herstel- en Overbruggingswet box 3 zijn nog steeds in strijd met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM, zo oordeelt de Hoge Raad in de vijf arresten rondom box 3 van 6 juni 2024.²⁰ De wetgever heeft weliswaar beoogd om de wet zodanig aan te passen naar rato van het Kerstarrest, maar is daarin tekort geschoten. De voornaamste reden voor de Hoge Raad om tot deze conclusie te komen is dat ondanks in het vernieuwde stelsel uitgegaan wordt van een betere benadering van de ‘werkelijke’ vermogensmix van een belastingplichtige, er nog steeds onvoldoende rekening gehouden wordt met het werkelijk behaalde rendement.

¹⁸ Zie tabel bijlage IV

¹⁹ Zie hiervoor art. 1 onderdeel C van de Overbruggingswet box 3

²⁰ HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:704 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:705 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:771 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:756 / HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:813

Omdat in de Herstel- en Overbruggingswet de werkelijke vermogensmix beter benaderd wordt, is voor voornamelijk spaarders het probleem opgelost dat het forfaitaire rendement hoger lag dan het werkelijke rendement. In het vernieuwde stelsel wordt voor spaartegoeden namelijk het gemiddelde rentepercentage van de werkelijke rente als forfaitair rendementspercentage aangehouden. Zo wordt omschreven in de Memorie van Toelichting op de wetsaanpassing: ‘Het forfaitaire rendementspercentage voor banktegoeden wordt gebaseerd op het gemiddelde maandelijkse rentepercentage op deposito’s van huishoudens met een opzegtermijn van maximaal drie maanden van het lopende kalenderjaar, zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.’²¹ Het forfaitaire rendement op spaartegoeden sluit daarom dicht aan bij de werkelijk genoten rendementen op deze vermogensbestanddelen.

Het crux van het probleem zit hem voornamelijk in het forfaitaire percentage dat wordt berekend over categorie II ‘overige bezittingen’. In deze categorie worden alle vermogensbestanddelen verondersteld ‘risicovol’ belegd te zijn en wordt er een forfaitair rendement gerekend van 5,39% in 2017²². In dit opzicht is het vernieuwde systeem niets veranderd ten aanzien van het systeem ten tijden van het Kerstarrest. Dit resulteert erin dat succesvolle beleggers een veel voordeligere behandeling kennen dan verlieslijdende beleggers. Ongelijke gevallen worden nog steeds gelijk behandeld en daarom oordeelt de Hoge Raad dat het systeem van de Herstel- en Overbruggingswet nog steeds het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM schendt, in combinatie met het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM indien het werkelijk behaalde rendement lager ligt dan het forfaitaire waarvoor een belastingplichtige wordt aangeslagen.

Een belangrijke zaak is dat de Hoge Raad daarbij opmerkt dat de grootte van het verschil tussen het werkelijk genoten rendement en het forfaitaire rendement waarvoor de belastingplichtige wordt aangeslagen, niet uitmaakt. Met andere woorden: indien de forfaitaire heffing hoger is dan het werkelijk behaalde rendement van de belastingplichtige, is sprake van strijdigheid met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM.

2.3 Begrip ‘werkelijk rendement’

De conclusie die volgt uit de arresten van vorige paragraaf, namelijk dat er sprake is van strijdigheid met het discriminatieverbod en eigendomsrecht indien het forfaitaire rendement hoger is dan het werkelijk behaalde rendement, heeft ertoe geleid dat de Hoge Raad het nodig vond om kaders te geven voor de uitleg van het begrip ‘werkelijk rendement’ vanwege de wenselijke rechtseenheid en

²¹ Kamerstukken 2022-2023, 36 204, nr. 3, blz. 4 (par. 3.2 eerste alinea)

²² Zie tabel bijlage IV

rechtszekerheid. Een definitie van dit begrip is namelijk niet terug te vinden in de wet. De Hoge Raad heeft in haar arrest²³ de volgende uitleg gegeven, waarbij is geprobeerd zo dicht mogelijk bij het rendementsbegrip te blijven zoals bedoeld is door de wetgever ten tijden van de invoering van de wet Inkomstenbelasting 2001.

Bij de bepaling van het werkelijk rendement zal gekeken moeten worden naar het gehele box 3 vermogen van een belastingplichtige in een jaar zoals bedoeld in art. 5.3 wet IB 2001, zonder aftrek van het heffingsvrije vermogen. Dit betekent ook dat vermogensbestanddelen verkregen gedurende het jaar meegenomen moeten worden in de berekening en niet meer zoals voorheen slechts de aanwezige vermogensbestanddelen op peildatum (1 januari), zoals omschreven in art. 5.2 wet IB. Daarbij moet rekening gehouden worden met zowel de positieve als negatieve resultaten. Deze resultaten zien op directe inkomsten (zoals rente, dividenden en huur) en op gerealiseerde én ongerealiseerde waardeontwikkelingen van bijvoorbeeld aandelenpakketten en panden. Hetgeen, kan worden opgemerkt, tot liquiditeitsproblemen kan leiden wanneer over ongerealiseerde waardeontwikkelingen in enig jaar belasting afgedragen moet worden terwijl in werkelijkheid niets ontvangen worden.

Daarnaast is er geen ruimte voor aftrek van kosten gepaard gaande met deze vermogensbestanddelen (bijvoorbeeld onderhoudskosten van onroerende zaken). Een uitzondering geldt voor werkelijke rentekosten die betrekking hebben op de schulden, deze mogen wel afgetrokken worden. Tot slot wordt bepaald door de Hoge Raad dat enkel het nominale rendement betrokken wordt, zoals dit ook is beoogd bij de invoering van het systeem in 2001²⁴ en dat geen rekening gehouden wordt met behaalde rendementen in positieve en negatieve zin in andere jaren (geen verliesverrekeningsmogelijkheid).

Belastingplichtigen zullen met inachtneming van bovenstaande kaders moeten aangeven (dan wel aannemelijk maken) dat hun werkelijk rendement over de jaren 2017-2022 lager is geweest dan berekend volgens het forfaitaire systeem en waarvoor zij zijn aangeslagen indien zij aanspraak willen maken op compensatie.

²³ HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:705 (rechtsoverweging 5.4)

²⁴ Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 7, blz. 265

Hoofdstuk 3: Wet werkelijk rendement box 3

3.1 Aanleiding Wet werkelijk rendement box 3

De in de vorige hoofdstukken beschreven historie van (en kritiek op) het forfaitaire systeem van box 3, is de aanleiding geweest voor het kabinet om de mogelijkheden te onderzoeken naar een nieuw systeem waarbij belasting geheven wordt op basis van het ‘werkelijk rendement’. Zo wordt omschreven in (het concept van) de Memorie van Toelichting op de Wet werkelijk rendement box 3: ‘Een belangrijk punt van kritiek is dat mensen in bepaalde gevallen belasting moeten betalen over een inkomen dat ze in werkelijkheid niet hebben genoten. [...] Dat ongelijke gevallen in box 3 omwille van de eenvoud gelijk worden behandeld, leidt tot onbegrip. Het sluit niet aan bij het rechtvaardigheidsgevoel. In het coalitieakkoord van 15 december 2021 is daarom afgesproken om een nieuw box 3-stelsel in te voeren op basis van werkelijk rendement. Een ontwikkeling die hier extra urgentie aan toevoegt, is het arrest van de Hoge Raad van 24 december 2021.’²⁵ Het arrest waarover hier gesproken wordt is het Kerstarrest, wat eerder in hoofdstuk twee is besproken. Te betwisten valt of de urgentie waarover gesproken wordt, nog wel opgaat nu de Hoge Raad in juni 2024 in haar arresten kaders heeft gegeven voor de invulling van het begrip ‘werkelijk rendement’.²⁶ De positie kan worden ingenomen dat de noodzaak om wetgeving rondom dit vraagstuk, is weggenomen nu de Hoge Raad heeft voorzien in richtlijnen op dit vlak. Echter, zo stelt Staatssecretaris Idsinga in zijn brief over de analyse van deze arresten: ‘in het kader van rechtszekerheid en rechtseenheid ligt het voor de hand om de regels voor het bepalen van het ‘werkelijk rendement’ op te nemen in wetgeving. Het is namelijk wenselijk dat dit begrip voor zowel belastingplichtigen als voor de Belastingdienst duidelijk is, opdat willekeur wordt voorkomen bij toepassing van de arresten van de Hoge Raad.’²⁷ Daarbij speelt mijns inziens ook een rol dat volgens de richtlijnen van de Hoge Raad, het heffingsvrije vermogen verdwijnt en kosten niet aftrekbaar²⁸ en verliezen niet verrekenbaar zijn. Deze bepalingen kunnen mogelijk stuiten op maatschappelijke kritiek vergelijkbaar met de kritiek beschreven in het vorige hoofdstuk. Met een wettelijke verduidelijking via de Wet werkelijk rendement box 3 kan de wetgever deze kritiek mogelijk voorkomen.

De Wet werkelijk rendement box 3 is ter advies op 19 juni jl. aangeboden bij de Raad van State en is momenteel aanhangig.²⁹ Beoogd is om de wet op 1 januari 2027 in werking te laten treden, zo stelt Staatssecretaris Van Rij: ‘Door het wetsvoorstel nu voor advies naar de Raad van State te sturen,

²⁵ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 3

²⁶ Zie par. 2.3

²⁷ Staatssecretaris van Financiën, Kamerbrief 18-07-2024, ‘Analyse arresten Hoge Raad over box 3 en proces rechtsherstel’

²⁸ Uitgezonderd werkelijke rentenkosten die betrekking hebben op de schulden, zie ook par. 2.3

²⁹ Staatssecretaris van Financiën, Kamerbrief 19-06-2024, ‘Stand van zaken wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3’

blijft ons doel om een nieuw stelsel en de daarbij behorende wet met ingang van 1 januari 2027 in te voeren in beeld.’’.³⁰

Het is dus de bedoeling van de wetgever om een belastingstelsel in te voeren op basis van het begrip ‘werkelijk rendement’ wat nader uitgewerkt wordt in de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3. Dit past beter bij de werkelijke draagkracht van een belastingplichtige en is daardoor rechtvaardiger dan het huidige forfaitaire systeem.³¹

3.2 Stelsel & begrip ‘werkelijk rendement’

De conceptwet ligt ter beoordeling bij de Raad van State welke een advies zal vormen over de inhoud, aanpassingen kunnen nog aangebracht worden. Hieronder zal worden ingegaan op de hoofdlijnen van het concept zoals aangeboden bij de Raad van State aangezien dit tot op heden de meest recente versie is.

In het nieuwe systeem is de keuze gemaakt voor (in de hoofdregel) een vermogensaanwasbelasting waarbij de genoten inkomsten in een jaar direct in de belastingheffing worden betrokken (hierbij inbegrepen ongerealiseerde waardemutaties), in plaats van een vermogenswinstbelasting waarbij op het moment van daadwerkelijke realisatie pas belasting wordt geheven. Een vermogensaanwasbelasting is in de ogen van de wetgever namelijk een draagkracht-vermeerderende factor.³² De voornaamste reden hiervoor is dat vermogensresultaten (zowel positief als negatief) in hetzelfde jaar worden belast. De mogelijkheid tot bijvoorbeeld het eindeloos uitstellen van belastingheffing, door het niet-verkopen van bepaalde vermogensbestanddelen (bijvoorbeeld aandelen), wordt hiermee ontnomen. Een gevolg van deze keuze is dat er in geval van aanzienlijke waardeverminderingen mogelijk liquiditeitsproblemen kunnen ontstaan wanneer deze in datzelfde jaar niet gelijk gerealiseerd worden, daar er toch een belastingclaim ontstaat. Toch kiest de wetgever hiervoor.

Het nieuwe systeem belast het werkelijk rendement dat behaald is met de vermogensbestanddelen die gedurende het kalenderjaar in box 3 vallen. Er is dus geen sprake meer van een peildatum zoals in het huidige systeem. Dit zal gebeuren volgens een vast belastingpercentage (vlaktaks) bepaald in art. 2.13 Wet IB 2001, waarvan de hoogte nog vastgesteld moet worden. Alle vermogensbestanddelen die in het huidige systeem in box 3 vallen, zullen dat in het nieuwe systeem ook blijven doen. In het concept wat nu bij de Raad van State ligt, wordt voor het bepalen van het werkelijk rendement uitgegaan van alle werkelijke inkomsten, met inbegrip van ongerealiseerde waardemutaties, genoten in een kalenderjaar. Daarvan mogen de kosten die gemaakt zijn in het kader hiervan, worden afgetrokken. In

³⁰ Rijksoverheid nieuwsbericht 19-06-2024 (online)

³¹ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 6 (eerste alinea)

³² Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 6 (tweede alinea)

de Memorie van Toelichting wordt de vergelijking getrokken met het systeem voor de berekening van de totaalwinst van een ondernemer in de inkomstenbelasting en voor lichamen in de vennootschapsbelasting.³³ Wat opvalt is dat dit een afwijking is van de zienswijze die de Hoge Raad hanteert in haar arresten van juni 2024, waarbij kosten (afgezien van rentekosten) juist niet aftrekbaar zijn zoals omschreven in par. 2.3 van hoofdstuk twee.

Omdat kosten aftrekbaar zijn in het nieuwe stelsel en waardeveranderingen ook negatief kunnen zijn, is het mogelijk dat verliessituaties zich voordoen als deze negatieve resultaten groter zijn dan de positieve behaalde rendementen in een kalenderjaar. Omdat over ongerealiseerde waardeveranderingen toch belasting wordt geheven, vindt de wetgever het belangrijk dat er een mogelijkheid komt om ook negatieve waardemutaties in een kalenderjaar in aanmerking te nemen.³⁴ Stel een belastingplichtige behaalt op een aandeel in jaar 1, een koersstijging van € 50 en wordt daarover direct belast volgens de vermogensaanwas en in jaar 2 behaalt hij een koersdaling van € 50 (de belastingplichtige houdt het aandeel aan). Zonder verliesverrekeningsmogelijkheid zou dan in het eerste jaar over € 50 belasting worden betaald en in jaar 2 zou geen belasting worden betaald. Over twee jaren betekent dit een heffing over een rendement € 50 terwijl in werkelijkheid een rendement van € 0 is behaald (+ € 50 en - € 50). Daarnaast wordt het aandeel nog altijd aangehouden en is er nooit daadwerkelijk iets gerealiseerd. Om heffing over nooit gerealiseerde waardeveranderingen (zo veel mogelijk) te voorkomen wordt daarom een verliesverrekeningsbepaling opgenomen in art. 5.46 van de Wet werkelijk rendement box 3, die het mogelijk maakt een geleden verlies te verrekenen met de resultaten van de daaropvolgende jaren (voorwaartse verliesverrekening). Daarbij moet worden opgemerkt dat het verrekenen van een geleden verlies met behaalde resultaten uit eerdere jaren (achterwaartse verliesverrekening) niet mogelijk is. De situatie kan zich dus voor doen dat een geleden verlies in enig jaar, niet verrekend kan worden indien en zolang de verliessituatie aan blijft houden in de daaropvolgende jaren.

Het huidige stelsel kent ook een heffingsvrij vermogen zoals eerder in par. 2.1.1 van hoofdstuk 2 besproken. Dit zal veranderen naar een heffingsvrij inkomen bepaald in art. 5.16 van de Wet werkelijk rendement box 3. Bij een heffingsvrij inkomen heeft de grootte van het vermogen geen invloed op de belastingheffing, er wordt puur gekeken naar het werkelijk behaalde rendement. Twee belastingplichtigen met dezelfde behaalde rendementen worden in het nieuwe stelsel aangeslagen voor hetzelfde bedrag aan belasting. Bij een heffingsvrij vermogen zou dit niet meer opgaan. Belastingplichtigen met een relatief klein vermogen kunnen toch aanzienlijke rendementen behalen.

³³ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 6 (derde alinea)

³⁴ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 16 (derde alinea)

Om die reden past een heffingsvrij inkomen beter bij een stelsel op basis van werkelijk rendement. Er wordt gesteld dat dit in overeenstemming is met het draagkrachtbeginsel.³⁵

De wetgever lijkt hier wel gekeken te hebben naar de kritiekpunten van de Hoge Raad op het oude systeem waarbij ongelijke gevallen gelijk behandeld werden en waar in sommige gevallen ook ingeteerd werd op het eigen vermogen van belastingplichtigen. Belastingplichtigen met een even groot vermogen werden voor hetzelfde bedrag aan belasting aangeslagen, ongeacht of er winst of verlies gemaakt was. Met deze verandering wordt er niet meer gekeken naar de grootte van het vermogen maar enkel naar het behaalde rendement. Gelijke gevallen (in termen van werkelijk behaald rendement) worden hierdoor gelijk behandeld.

Vervolgens is er ook een kwijtscheldingsvrijstelling opgenomen in art. 5.13 van de Wet werkelijk rendement box 3. Deze zorgt ervoor dat ingeval een schuld wordt kwijtgescholden bij een persoon, die hierdoor een rendement behaalt, dit rendement vrij is gesteld van de belastingheffing. Dit is wenselijk omdat de schuldenaar waarschijnlijk niet over de financiële middelen beschikt om de schuld te voldoen, laat staan om aan een mogelijke extra belastingclaim te kunnen voldoen. Deze middelen waren anders wel gebruikt voor het aflossen van de schuld. Daarbij speelt ook een rol dat een schuldeiser mogelijk minder enthousiast is over het kwijtschelden van de schuld alwetende dat als gevolg hiervan een deel van deze kwijtgescholden schuld naar de schatkist gaat, terwijl dit vanuit zijn perspectief eigenlijk aan hem behoort toe te komen.

Tot slot is er een uitzondering opgenomen voor onroerende zaken en aandelen in familiebedrijven en in vernieuwende start ups. Voor deze vermogensbestanddelen wordt in plaats van een vermogensaanwasbelasting, wel als hoofdregel een vermogenswinstbelasting gehanteerd waarbij belastingheffing pas plaatsvindt op het moment van daadwerkelijke realisatie. Reden hiervoor is het mogelijke liquiditeitsprobleem in geval van aanzienlijke waardeveranderingen (zoals eerder geschetst aan het begin van deze paragraaf) dat kan optreden in combinatie met het gegeven dat deze vermogensbestanddelen niet eenvoudig ten gelden gemaakt kunnen worden.³⁶ Daarnaast kan het ook voorkomen dat onroerende zaken verkocht moeten worden om aan de belastingplicht te voldoen als dit liquiditeitsprobleem zou optreden, dit heeft de wetgever niet voor ogen, aangezien onroerende zaken doorgaans ook als geluksobject worden gebruikt. Ten aanzien van dit laatste is omwille van eenvoud opgenomen dat voor de eerste box 3 woning, die als geluksobject (hoofdzakelijk voor privégebruik) ter beschikking staat aan de belastingplichtige, een forfait wordt ingesteld. Hiermee worden de administratieve lasten weggenomen voor de belastingplichtige en tevens beperkt voor de Belastingdienst, voor een vermogensbestanddeel wat hoofdzakelijk een privékarakter kent. Het forfait

³⁵ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 15 (par. 3.4 eerste alinea)

³⁶ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 6 (tweede alinea)

betreft een percentage van de WOZ-waarde waarbij in dit percentage al rekening gehouden is met financierings- en onderhoudskosten waardoor dit een netto bijtelling betreft. Omwille van de beknoptheid en relevantie tot de onderzoeksvraag wordt niet dieper ingegaan op de verdere betrekking van onroerende zaken in het nieuwe stelsel.

Hoofdstuk 4: Verantwoording en beoordeling

4.1 Nota Zicht op wetgeving

4.1.1. Inleiding

Vanuit het rechtszekerheidsbeginsel en om de kwaliteit van wetgeving en het wetgevingsproces eromheen te waarborgen is op 5 maart 1991 een Nota tot stand gebracht. Zowel de samenleving als de overheid zelf moet (in)zicht hebben (in) op wetgeving en hoe deze tot stand komt. ‘‘De Nota Zicht op wetgeving handelt over de rechtsstatelijke en bestuurlijke kwaliteit van de wetgeving en betreft daarmee tevens de kwaliteit van de overheid en haar beleid in algemene zin.’’³⁷ De Nota heeft als ondertitel: ‘‘Een beleidsplan voor de verdere ontwikkeling en uitvoering van het algemeen wetgevingsbeleid, gericht op de verbetering van de rechtsstatelijke en bestuurlijke kwaliteit van het overheidsbeleid.’’ Het bevat dus kwaliteitseisen waaraan nieuwe wetten behoren te voldoen voordat deze in werking treden. Dit maakt dat de beginselen die hierin worden benoemd, gezamenlijk een relevant uitgangspunt vormen om de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 aan te beoordelen. Gekeken zal worden naar de beginselen draagkracht, doeltreffendheid en doelmatigheid vanuit de Nota Zicht op wetgeving die hieronder nader toegelicht zullen worden.

4.1.2 Het draagkrachtbeginsel

Het eerste onderwerp uit de groepering van kwaliteitseisen uit de Nota Zicht op wetgeving is: Rechtmatigheid en verwerkelijking van rechtsbeginselen. Hier wordt beschreven dat dit betekent dat er voldaan moet worden aan het internationale en communautaire recht, de Grondwet en algemene rechtsbeginselen, zoals het rechtszekerheidsbeginsel.³⁸ Dr. F.J. Elswier schrijft hierover dat ten aanzien van fiscale wetgeving, hieronder ook andere fiscale rechtsbeginselen vallen zoals het draagkrachtbeginsel als concretisering van het gelijkheidsbeginsel.³⁹ Het draagkrachtbeginsel is een fiscaal rechtsbeginsel waarmee bij de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001 rekening is gehouden. Het was zelfs een belangrijke doelstelling om het systeem zo vorm te geven dat er bij de heffing rekening gehouden werd met de ‘feitelijke draagkracht’ van een belastingplichtige.⁴⁰ Vandaar dat is gekozen om juist dit rechtsbeginsel uit te lichten en de aanstaande wet hieraan te toetsen.

Met iemands draagkracht wordt vanuit fiscaal perspectief bedoeld de mate waarin iemand zich kan voorzien in zijn financiële lasten. Over de draagkrachtgedachte wordt geschreven door E.J.W. Heithuis: ‘‘Ingevolge dit uitgangspunt wordt de belasting geheven naar de maatstaf van ieders

³⁷ Kamerstukken II 1990-1991, 22 008, nrs. 1-2, blz. 1

³⁸ Kamerstukken II 1990-1991, 22 008, nrs. 1-2, blz. 24 (par. 2.2.2)

³⁹ Dr. F.J. Elswier, ‘Een rechtsvergelijking tussen de Nederlandse en Duitse winstbelasting van lichamen (FM nr. 153) 2018/1.3.2.1.1’

⁴⁰ Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 3, blz. 4 (par. 1.3.1. tweede alinea)

mogelijkheid tot belasting betalen. Neemt deze mogelijkheid tot belasting betalen toe, dan dient ook daadwerkelijk een hoger bedrag aan belasting te worden betaald.’⁴¹ Kort vertaald houdt het rechtsbeginsel dus in: ‘de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten’, vandaar de term draagkracht.

In het systeem waarin het werkelijk rendement wordt belast, wordt in beginsel aangesloten bij de draagkrachtgedachte. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven zal namelijk enkel het werkelijke inkomen uit box 3 belast worden tegen een (nog te bepalen) vlak tarief. Hoe hoger dit inkomen dus is, des te meer belasting afgedragen moet worden ten opzichte van iemand met een lager werkelijk box 3 inkomen. Daarnaast is (in de hoofdregel) gekozen voor een vermogensaanwasbelasting in plaats van een vermogenswinstbelasting. Of dit meer of minder in lijn is met het draagkrachtbeginsel valt te betwisten omdat in principe bij beide systemen evenveel belasting wordt geheven onder aan de streep. Het verschil is alleen dat bij een vermogensaanwasbelasting per jaar geheven wordt over zowel de directe inkomsten als indirecte inkomsten (zoals ongerealiseerde waardeveranderingen), en bij een vermogenswinstbelasting pas geheven wordt als de inkomsten definitief zijn gerealiseerd (door bijvoorbeeld verkoop). Er kan worden gesteld dat een vermogensaanwasbelasting meer in lijn is met het draagkrachtbeginsel omdat de werkelijke vermogensaanwinst in een kalenderjaar ook gelijk in dat jaar belast wordt en waardoor uitstel van belastingheffing (wat mogelijk is bij een vermogenswinstbelasting door bijvoorbeeld te wachten met het verkopen van vermogensbestanddelen) wordt voorkomen.

Ook kan worden betwist of de bepaling dat het heffingsvrije vermogen verandert in een heffingsvrij inkomen, beter aansluit bij het draagkrachtprincipe. Door de verandering doet de hoogte van het vermogen van een belastingplichtige er namelijk niet meer toe, enkel de hoogte van het behaalde rendement. Als twee belastingplichtigen een gelijk rendement behalen zullen zij door deze verandering voor hetzelfde bedrag aan belasting worden aangeslagen, ongeacht de hoogte van hun vermogens. Hierdoor kan het zich voordoen dat een belastingplichtige met een relatief klein vermogen, een aanzienlijk rendement behaalt en daardoor meer belasting moet afdragen dan een belastingplichtige met een relatief groot vermogen die een lager rendement heeft behaald. Mijns inziens speelt de hoogte van het box 3 vermogen, los gezien van het behaalde rendement, ook een belangrijke rol bij het bepalen van iemands draagkracht. Het niet meer laten meetellen van de hoogte van iemands box 3 vermogen impliceert naar mijn mening dan ook een achteruitgang ten aanzien van het draagkrachtbeginsel. Daar tegenover geldt natuurlijk nog steeds dat belastingplichtigen met een lager inkomen door deze inkomensdrempel, naar verhouding minder belasting betalen dan belastingplichtigen met hogere rendementen. Dit sluit uiteraard wel aan bij de draagkrachtgedachte.

⁴¹ E.J.W. Heithuis, ‘Het nieuwe aandelenregime gewikt en gewogen (FM nr. 89) 1999/2.2.1’

Door de verliesverrekeningsmogelijkheid die wordt geïntroduceerd in art. 5.46 van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 wordt het mogelijk om de in enig jaar geleden verliezen te verrekenen met de positieve resultaten behaald in alle daaropvolgende jaren (onbeperkte voorwaartse verliesverrekening). Deze introductie is in lijn met het werkelijk rendementsbegrip waarbij voor de berekening hiervan de vergelijking wordt getrokken met de berekening van de totaalwinst van een IB-ondernemer, zoals eerder beschreven in par. 3.2 derde alinea. Dit betekent dat bij het werkelijk rendement net als bij de totaalwinstgedachte rekening gehouden dient te worden met alle positieve en alle negatieve resultaten bezien over meerdere jaren. Hierdoor wordt het totale werkelijke rendement van een belastingplichtige belast, wat in lijn is met het draagkrachtbeginsel. Echter, geldt deze verliesverrekeningsmogelijkheid enkel voor positieve resultaten behaald in de jaren die volgen op het verliesjaar (voorwaartse verliesverrekening). De mogelijkheid om een geleden verlies in een bepaald jaar te verrekenen met de positieve resultaten behaald in eerdere jaren (achterwaartse verliesverrekening), bestaat niet. De situatie kan zich dus voor doen dat een geleden verlies in enig jaar, niet verrekend kan worden indien en zolang de verliessituatie aan blijft houden in de daaropvolgende jaren. Dit is een inperking ten aanzien van het werkelijk rendementsbegrip en het totaalwinstbegrip waarbij aansluiting is gezocht. De introductie van de voorwaartse verliesverrekeningsmogelijkheid draagt dus bij aan het draagkrachtbeginsel al had dit positieve effect groter kunnen zijn indien ook een (onbeperkte) achterwaartse verliesverrekeningsmogelijkheid was opgenomen.

De kwijtscheldingsvrijstelling opgenomen in art. 5.13 van de nieuwe wet is een goed voorbeeld waarbij het draagkrachtbeginsel omarmd wordt. Als een schuld wordt kwijtgescholden omdat een schuldenaar hier niet meer aan kan voldoen, wordt er in beginsel een rendement behaald door de schuldenaar. Echter, scheldt een schuldeiser niet zomaar een schuld kwijt. De schuldenaar beschikt niet over de financiële middelen om nog aan de schuld te kunnen voldoen en dus is er in lijn met de draagkrachtgedachte deze kwijtscheldingsvrijstelling opgenomen in de aanstaande wet waardoor dit voordeel, behaald door de schuldenaar, wordt vrijgesteld van belastingheffing.

Resumerend kan met zekerheid worden gezegd dat het aanstaande werkelijke systeem van box 3 in vergelijking met het huidige forfaitaire systeem van box 3, veel beter aansluit bij het draagkrachtbeginsel. Enerzijds omdat de werkelijke rendementen in aanmerking worden genomen in plaats van forfaitaire. Er wordt dus niet meer een fictief rendement belast, maar juist het werkelijke rendement van belastingplichtigen waarbij rekening is gehouden met de gemaakte kosten in het kader hiervan. Anderzijds is er ook de mogelijkheid om geleden verliezen voorwaarts te verrekenen wat in het oude systeem niet mogelijk was.

4.1.3 Doeltreffendheid

Met doeltreffendheid wordt in par. 2.2.3 van de Nota Zicht op wetgeving bedoeld: de effectiviteit. Een nieuwe wet zal een helder geformuleerde doelstelling moeten bevatten en dit doel moeten zien te bereiken. Het doel van de Wet werkelijk rendement box 3 is, zoals de naam al deels prijsgeeft: ‘‘het belasten van het werkelijk rendement uit sparen en beleggen door middel van een robuust stelsel en daarbij een stabiele belastingopbrengst genereren voor de Staat. Een doel waar daarnaast aan wordt bijgedragen door het belasten van meer vermogende mensen, is het verminderen van de vermogensongelijkheid.’’⁴² Om te beoordelen of er voldaan wordt aan het doeltreffendheidsvereiste dient dus gekeken te worden of aan deze doelen voldaan wordt in het nieuwe stelsel.

Zoals op hoofdlijnen in hoofdstuk 3 beschreven zal er uitgegaan worden van het werkelijk rendement van belastingplichtigen. Zo wordt er geen forfaitair rendement meer in aanmerking genomen⁴³ en wordt uitgegaan van het werkelijke rendement genoten in een kalenderjaar. Hierbij is tevens mogelijk gemaakt om kosten voortaan in aftrek te laten komen. Daarnaast is ook een voorwaartse verliesverrekeningsbepaling opgenomen waarmee getracht wordt dat niet geheven zal worden over nooit (daadwerkelijk) gerealiseerde rendementen. Dit sluit aan bij de geformuleerde doelstelling aangaande het werkelijk rendement en derhalve bij het doeltreffendheidsbeginsel. Al kan daarbij worden opgemerkt dat indien ook een (onbepaalde) achterwaartse verliesverrekeningsmogelijkheid was opgenomen, dit meer had bijgedragen aan de doelstelling aangaande het werkelijk rendement. De keerzijde is echter dat een dergelijke aanpassing tevens kan leiden tot een minder stabiele belastingopbrengst aangezien hierdoor belastingopbrengsten uit het verleden achteraf lager kunnen uitvallen.

Daarnaast gaat het stelsel (in de hoofdregel) uit van een vermogensaanwasbelasting in plaats van een vermogenswinstbelasting wat moet zorgen voor een stabielere belastingopbrengst per jaar voor de overheid. Daadwerkelijk gerealiseerd of niet, waardeveranderingen worden in het jaar dat ze plaatsvinden in de belastingheffing betrokken.⁴⁴ De mogelijkheid om eventuele (vermogens)winsten uit te stellen door bijvoorbeeld te wachten met de verkoop van in waarde gestegen vermogensbestanddelen, is met deze keuze namelijk ontnomen. De belastingopbrengst hangt natuurlijk wel af van de werkelijke rendementen en waardeveranderingen van de vermogensbestanddelen. In dat opzicht is het nieuwe werkelijke stelsel toch minder stabiel qua opbrengsten voor de Staat dan het oude forfaitaire stelsel waarbij een vast rendement geacht werd behaald te worden bij een bepaalde omvang van een vermogen.

⁴² Beleidskompas internetconsultatie Wet werkelijk rendement box 3 (par. 2)

⁴³ Met uitzondering van de eerste box 3 woning bestemd voor hoofdzakelijk privé gebruik (zie eerder par.3.2)

⁴⁴ Behoudens de uitzonderingen voor onroerende zaken, aandelen in familiebedrijven en in vernieuwende start ups, zoals beschreven in par. 3.2 van hoofdstuk 3.

Aangaande het (secundaire) doel van de verkleining van de vermogensongelijkheid. Er wordt plaats gemaakt voor een heffingsvrij inkomen in plaats van het heffingsvrije vermogen. Dit draagt, zoals eerder uiteengezet in de vorige paragraaf, niet méér bij aan de verkleining van de vermogensongelijkheid (dan een heffingsvrij vermogen) omdat de grootte van het vermogen er niet meer toe doet. Mensen met een hoger inkomen worden weliswaar meer belast maar dit ziet op box 3 inkomen, wat zich later pas vertaalt naar een verkleining van vermogensongelijkheid. Beter was geweest om naast een heffingsvrij inkomen, ook de grootte van het vermogen mee te laten wegen en op basis van een combinatie van deze twee, een heffingsvrije grens te bepalen in box 3. De introductie van de kwijtscheldingsvrijstelling verkleint daarnaast wel gelijk de vermogensongelijkheid. Het niet belasten van kwijtscheldingswinsten zal namelijk met name betrekking hebben op mensen met lagere vermogens.

Er kan dus worden geconcludeerd dat er voldaan wordt aan de primaire doelstellingen van het nieuwe stelsel. Het werkelijk rendement wordt belast mede omdat kosten aftrekbaar zijn en verliezen verrekenbaar en dit wordt zo stabiel mogelijk vormgegeven door de keuze voor (in de hoofdregel) een vermogensaanwasbelasting (al is het huidige forfaitaire systeem stabiel). Er wordt daarnaast toegekomen aan het secundaire doel, de verkleining van de vermogensongelijkheid, door een heffingsvrij inkomen in te stellen (al had dit mijns inziens optimaler ingeregeld kunnen worden) en door de introductie van de kwijtscheldingsvrijstelling. Derhalve is de nieuwe wet doeltreffend.

4.1.4 Doelmatigheid

Doelmatigheid gaat over de efficiëntie waarmee een bepaalde doelstelling van een wet behaald kan worden, voornamelijk bedoeld in financiële context. Ook wel de mate waarin het doel bereikt kan worden met de inzet van zo min mogelijk (financiële) middelen en met zo min mogelijk ongewenste bijeffecten.⁴⁵ Het doel van de Wet werkelijk rendement box 3 is kortgezegd om een belasting te heffen over het werkelijk genoten rendement behaald met het vermogen in box 3, zoals in de vorige paragraaf beschreven. Om de doelmatigheid te toetsen wordt normaliter een uitvoeringstoets opgesteld, waarin de verhouding tussen de kosten en opbrengsten wordt afgespiegeld. Aangezien het concept ter advies bij de Raad van State ligt, is deze uitvoeringstoets op dit moment nog niet beschikbaar en dus is de omvang van de kosten van de regeling nog niet zeker. De geschatte belastingopbrengst wordt geraamd op € 5 tot € 6 miljard en er wordt verwacht dat de uitvoeringskosten zich hiertoe verhouden.⁴⁶ Dit zijn echter prognoses en dus moet dit met enige voorzichtigheid in ogenschouw worden genomen.

⁴⁵ Nota Zicht op wetgeving, blz. 25 (par. 2.2.3)

⁴⁶ Beleidskompas internetconsultatie Wet werkelijk rendement box 3, (par. 5 onderdeel b)

Wel kan met zekerheid worden beweerd dat de keuze voor (in de hoofdregel) een vermogensaanwasbelasting in plaats van een vermogenswinstbelasting, een stabielere belastingopbrengst met zich meebrengt. Omdat de mogelijkheid van winstuitstel hierdoor wordt weggenomen. Door daarnaast het werkelijk rendement jaarlijks in de belastingheffing te betrekken zullen de administratielasten ook minder zijn. Bij een vermogenswinstbelasting zouden gegevens van eerdere jaren bewaard moeten blijven tot het daadwerkelijke moment van realisatie, om de totaalwinst te kunnen bepalen. Dit zou (ten opzichten van een vermogensaanwasbelasting) meer (administratie)kosten met zich meebrengen. Dit is wat betreft de doelmatigheid een goede keuze.

Wel kan worden opgemerkt dat een systeem op basis van werkelijk rendement veel meer gegevens van belastingplichtigen verlangt dan het huidige forfaitaire systeem. Zo moeten belastingplichtigen om hun werkelijk genoten rendementen aan te kunnen tonen, veel meer gegevens aanleveren dan enkel de waarde van hun vermogen op peildatum. Dit vraagt zowel van belastingplichtigen als van de Belastingdienst meer inspanning. Daarbovenop zullen de systemen van de Belastingdienst aangepast moeten worden zodat belastingplichtigen de gegevens kunnen aanleveren, waar deze nu nog op het ‘eenvoudige’ forfaitaire systeem zijn ingericht. Dit zal ongetwijfeld hogere kosten met zich meebrengen.

De (uitvoerings)kosten zullen van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 dus hoger zijn dan de kosten van het huidige forfaitaire systeem. Met andere woorden; het nieuwe systeem zal minder efficiënt zijn dan het huidige. Echter, is hier ook sprake van een nieuw systeem met een nieuwe doelstelling, namelijk het werkelijk rendementsaspect. Vooraf was al duidelijk dat dit een minder efficiënt systeem zou zijn maar dit is wel de maatschappelijke wens en dat kan derhalve als rechtvaardigingsgrond worden gezien. Na de uitvoeringstoets zal blijken hoe de kosten zich werkelijk tegenover de opbrengsten verhouden, en kan er een betere inschatting gemaakt worden op het gebied van doelmatigheid.

4.2 Verenigbaarheid begrip ‘werkelijk rendement’ met kaders van de Hoge Raad

4.2.1 Inleiding

De maatschappelijke kritiek op het huidige box 3 stelsel is de aanleiding geweest om de mogelijkheden naar een stelsel op basis van werkelijk rendement te onderzoeken. Het besproken Kerstarrest uit 2021 en recent nog de arresten van juni 2024 waarin ook de Herstel- en Overbruggingswet werden afgekeurd door de Hoge Raad, hebben de urgentie van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 enkel verhoogd. Hieronder zal worden besproken hoe de aanstaande wet zich verhoudt tot de kritiekpunten uit deze arresten en daarbij hoe het begrip ‘werkelijk rendement’ uit

de nieuwe wet zich verhoudt tot de kaders die de Hoge Raad hiervoor heeft gegeven in haar arresten van juni 2024.

4.2.2 Gelijkenissen & verschillen

Omdat de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 qua vermogensbestanddelen aansluit bij het huidige stelsel, komt overeen met de uitspraken van de Hoge Raad dat in het werkelijke systeem gekeken zal moeten worden naar alle vermogensbestanddelen die op dit moment ook in box 3 vallen. Daaronder vallen in het nieuwe systeem ook de vermogensbestanddelen die gedurende het jaar worden verworven. Dit is in lijn met het werkelijk rendementsbegrip van de Hoge Raad. Beide systemen waarderen de vermogensbestanddelen op de nominale waarde (waarde economisch verkeer), waarbij geen ruimte is om rekening te houden met inflatie.

De Hoge Raad bepaalt echter dat er vervolgens geen rekening gehouden dient te worden met het heffingsvrije vermogen. Dit wijkt af van de nieuwe Wet werkelijk rendement box 3, waarbij weliswaar geen sprake meer is van een heffingsvrij vermogen maar wel nog rekening wordt gehouden met een heffingsvrij inkomen. Wat opvalt aan deze aanpassing is dat met een heffingsvrij inkomen meer gelijkheid wordt bereikt tussen twee belastingplichtigen die hetzelfde werkelijke rendement behalen, deze worden namelijk onder het nieuwe stelsel voor hetzelfde bedrag aan box 3 belasting aangeslagen. Een van de voornaamste kritiepunten van de Hoge Raad in het Kerstarrest was dat ongelijke gevallen (belastingplichtigen met een verschillende rendementen), gelijk werden behandeld indien zij dezelfde ‘vermogensmix’ hadden, waardoor het discriminatieverbod overtreden werd. Met deze aanpassing lijkt de wetgever hier dus rekening mee gehouden te hebben dat dezelfde werkelijke rendementen, gelijk worden belast.

Een groot verschil is echter de kostenaf trek die de Hoge Raad in haar werkelijk rendementsbegrip niet toestaat maar die in de Wet werkelijk rendement box 3 wel wordt toegepast. De Hoge Raad stond enkel de rentekosten die samenhangen met box 3 schulden toe, al mogen in het nieuwe aanstaande systeem in beginsel alle kosten die samenhangen met het behaalde rendement van box 3 vermogensbestanddelen in mindering worden gebracht hierop. Waardoor enkel het daadwerkelijke rendement overblijft en belast wordt. Opvallend is dat ondanks de Hoge Raad expliciet heeft bepaald (zoals beschreven in hoofdstuk twee) dat deze kosten niet afgetrokken mogen worden, de wetgever hier toch voor kiest. Mijns inziens heeft de wetgever geluisterd naar de eerder beschreven maatschappelijke druk en een belangrijk punt van kritiek uit de arresten over de schending van het eigendomsrecht (zoals besproken in hoofdstuk twee). Belastingplichtigen teerden soms in op hun eigen vermogen in situaties waarbij belastingheffing plaatsvond over forfaitaire rendementen terwijl in werkelijkheid sprake was van verliessituaties, wat als onrechtvaardig werd beschouwd. In het verlengde hiervan ligt ook de verliesverrekeningsmogelijkheid die de wetgever introduceert in de Wet

werkelijk rendement box 3, ondanks dat deze niet voorkomt in de uitleg van de Hoge Raad. Met deze bepalingen heeft de wetgever ervoor gezorgd dat de mogelijkheid van belastingheffing over nooit behaalde rendementen aanzienlijk wordt beperkt. Als kosten niet aftrekbaar zouden zijn en verliezen niet verrekenbaar, dan zou de maatschappelijke discussie kunnen opwaaien dat niet het werkelijk rendement wordt belast en dat er wederom sprake kan zijn van gevallen waarin het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM (in combinatie met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM) wordt geschonden, indien belasting wordt geheven over nooit genoten inkomen. Daarbij is het van belang dat de Hoge Raad in juni 2024 heeft bepaald dat de grootte van het verschil hiervoor niet uitmaakt, indien het belaste rendement hoger is dan het werkelijk behaalde rendement is sprake van schending van het eigendomsrecht en discriminatieverbod.⁴⁷ Mijns inziens heeft de wetgever derhalve met het oog op de toekomstbestendigheid van de Wet werkelijk rendement box 3, de kostenaftrekbe­paling en verliesverrekeningsbepaling opgenomen om dit soort situaties te voorkomen.

Tot slot verdient opmerking nog dat de Hoge Raad in haar werkelijk rendementsbegrip een zo dicht mogelijke aansluiting heeft gezocht bij het rendementsbegrip bedoelt door de wetgever ten tijden van de invoering van het forfaitaire stelsel van box 3 in de wet IB 2001.⁴⁸ Omdat er een nieuwe wet wordt geïntroduceerd met een andere achterliggende gedachte en definiëring van het begrip (werkelijk) rendement, kan de wetgever hier dus vanaf wijken.

⁴⁷ Zie eerder par. 2.2.3 hoofdstuk twee (laatste alinea)

⁴⁸ HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:705 (rechtsoverweging 5.4.1)

Hoofdstuk 5: Aanbevelingen en alternatieven

5.1 Heffingsvrij inkomen

Door de verandering van het heffingsvrije vermogen naar een heffingsvrij inkomen, speelt de hoogte van het vermogen van een belastingplichtige geen rol meer in het kader van de belastingheffing, slechts de hoogte van het behaalde rendement telt. Van het werkelijk behaalde rendement wordt namelijk het heffingsvrije inkomen afgetrokken (tot niet verder dan nihil) en het restant wordt in de belastingheffing betrokken. Een groot of klein vermogen doet er dus niet toe.

Als twee belastingplichtigen een gelijk rendement behalen zullen zij door deze verandering voor hetzelfde bedrag aan belasting worden aangeslagen. Hierdoor kan het zich dus ook voordoen dat een belastingplichtige met een relatief klein vermogen, een aanzienlijk rendement behaalt en daardoor zelfs meer belasting moet afdragen dan een belastingplichtige met een relatief groot vermogen die een lager rendement heeft behaald. Er kan worden gesteld dat de omvang van iemands vermogen ook een belangrijke factor speelt bij het bepalen van iemands draagkracht. Derhalve kan worden aanbevolen om in de berekening van het heffingsvrije inkomen, een vermogensfactor mee te laten wegen waardoor het heffingsvrije inkomen verlaagd wordt naar mate het vermogen van een belastingplichtige groter wordt en vice versa.

Hierdoor speelt de grootte van het vermogen, naast de grootte van het werkelijk behaalde rendement ook een rol en worden relatief grote vermogens zwaarder belast en kleinere vermogens minder zwaar belast. Dit komt ten goede aan het draagkrachtbeginsel ‘de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten’ en tevens aan het (secundaire) doel van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3: het verkleinen van de vermogensongelijkheid.

5.2 Verliesverrekening

De geïntroduceerde verliesverrekeningsmogelijkheid van art. 5.46 van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3, bepaalt dat een geleden verlies enkel verrekend kan worden met de positieve resultaten behaald in de jaren die volgen op het jaar waarin het verlies geleden is (voorwaartse verliesverrekening). De wetgever heeft de mogelijkheid om geleden verliezen te verrekenen met behaalde resultaten in eerdere jaren niet opgenomen. De totaalwinstgedachte uit de inkomstenbelasting en daarmee het werkelijk rendementsbegrip uit het nieuwe stelsel wordt door de uitsluiting van deze achterwaartse verliesverrekening derhalve ingeperkt.⁴⁹

⁴⁹ Zoals eerder besproken in par. 4.1.2 (vijfde alinea)

Het kan zich voordoen dat in opeenvolgende jaren verliezen geleden worden, met als gevolg dat deze niet verrekend kunnen worden indien en zolang de verliessituatie zich blijft voordoen in de jaren die daarop volgen. In het licht van het doel van de Wet werkelijk rendement box 3 om het werkelijk inkomen uit sparen en beleggen te belasten, kan worden overwogen om ook de optie van achterwaartse verliesverrekening op te nemen in de aanstaande wet. Dit is meer in lijn ten aanzien van het werkelijk rendementsbegrip en de totaalwinstgedachte waarbij aansluiting is gezocht. Tevens komt dit ten goede aan het draagkrachtbeginsel omdat de mogelijkheid tot heffing over nooit (daadwerkelijk) genoten inkomsten door deze uitbreiding verder wordt verkleind – ingeval achterwaartse verliesverrekening tot een bepaald aantal jaren terug mogelijk wordt – of zelfs compleet wordt ontnomen ingeval achterwaartse verliesverrekening onbeperkt mogelijk wordt.

De keerzijde hiervan is dat de stabiliteit van de belastingopbrengst, wat ook een primair doel is van de aanstaande wet, hierdoor verslechtert omdat de belastingopbrengsten uit eerdere jaren door deze mogelijkheid achteraf gezien lager kunnen uitvallen. Daarnaast komt dit ook niet ten goede aan de eenvoud en uitvoerbaarheid van de regeling. Zo wordt namelijk beschreven in de Memorie van Toelichting op de aanstaande wet dat een mogelijkheid tot achterwaartse verliesverrekening “zeer complex is voor de Belastingdienst” omdat “oude aanslagen dan moeten worden herzien”.⁵⁰ Dit laatste kan meegenomen worden in de overweging, al zijn dit punten die geen deel uitmaken van de primaire noch de secundaire doelstellingen van het wetsvoorstel en dus een lagere wegingsfactor hebben. Bekeken moet dus worden waar het evenwicht ligt tussen beide doelstellingen, het belasten van het werkelijk rendement (bezien over meerdere jaren) of het genereren van een stabiele belastingopbrengst (in combinatie met de uitvoerbaarheid en eenvoud).

Omdat het meer in lijn is met een systeem dat het werkelijk rendement tracht te belasten en omdat bij dit systeem van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 de vergelijking wordt getrokken met het systeem van de berekening van de totaalwinst van een ondernemer in de inkomstenbelasting, kan een goede optie zijn om naast de voorwaartse verliesverrekeningsmogelijkheid ook een achterwaartse verliesverrekeningsmogelijkheid op te nemen. Deze behoeft echter niet onbeperkt te zijn gezien de stabiliteit en zekerheid van de belastingopbrengst in combinatie met de complexiteit die komt kijken bij een dergelijke aanpassing voor de Belastingdienst. Gezien de vergelijking met de totaalwinstberekening van de IB-ondernemer, kan worden aanbevolen om hierbij aansluiting te zoeken en ook voor de belastingplichtige in box 3 dezelfde achterwaartse verliesverrekeningstermijn op te nemen van maximaal drie jaren.⁵¹

⁵⁰ Kamerstukken II 2022/2023, 32140 nr. 170, blz. 16 (vierde alinea)

⁵¹ Art. 3.150, lid 1, Wet inkomstenbelasting 2001

5.3 Progressief schijventarief

In het concept van de Wet werkelijk rendement box 3 wordt belasting geheven door middel van een vast belastingpercentage over het werkelijk genoten inkomen in een jaar. Overwogen kan worden om in plaats van een vast belastingpercentage (vlaktaks) een progressief schijventarief op te nemen, vergelijkbaar met het systeem van box 1 volgens art. 2.10, lid 1 van de Wet inkomstenbelasting 2001. Hierdoor wordt naar mate het werkelijk inkomen stijgt, een hoger belastingpercentage berekend over deze inkomsten, afhankelijk van de te bepalen inkomensgrenzen. Dit heeft als resultaat dat belastingplichtigen met een hoger werkelijk inkomen in box 3 meer belasting afdragen dan belastingplichtigen met een lager inkomen. Dit draagt bij aan het draagkrachtbeginsel. Als belastingplichtigen met hogere vermogensinkomsten zwaarder worden belast, dan wordt daarmee op termijn de vermogensaanwinst van deze belastingplichtigen in verhouding beperkt ten opzichte van belastingplichtigen met lagere inkomens. Hierdoor zal op termijn tevens worden bijgedragen aan het secundaire doel, het verkleinen van de vermogensongelijkheid.

5.4 Administratieplicht

Van belastingplichtigen worden in het nieuwe systeem meer gegevens verlangd t.b.v. het bepalen van het werkelijke rendement dan in het huidige forfaitaire systeem het geval is. Om het hen gemakkelijker te maken alle benodigde gegevens voor het bepalen van het werkelijk rendement te verzamelen, kan worden overwogen om een administratieplicht in te voeren voor ketenpartners die vaak al over deze relevante gegevens beschikken. Denk aan financiële instellingen, banken en beursgerelateerde bedrijven die belastingplichtigen van jaaroverzichten kunnen voorzien waarin staat beschreven hoeveel rendement er in werkelijkheid is behaald met hun vermogen en de kosten die hiermee gemoeid zijn. Denk aan de ontvangen rente op spaarrekeningen, koerswinsten en uitgekeerde dividenden en de hiermee gepaard gaande kosten. Als deze gegevens jaarlijks in overzichten beschikbaar worden gesteld door deze instanties die hier al over beschikken, scheelt dit een aanzienlijke inspanning ten aanzien van belastingplichtigen. De kans op gemaakte fouten neemt hierdoor ook af omdat deze ketenpartners over het algemeen meer ervaren hierin zijn. Een potentiële daling in het aantal foutieve aangiftes impliceert tevens, omdat minder aangiftes hoeven te worden herzien, potentieel minder inspanning van de Belastingdienst en daarmee een mogelijke daling in de uitvoeringskosten. Dit komt ten goede aan de efficiëntie en daarmee de doelmatigheid.

Hoofdstuk 6: Conclusie

6.1 Conclusie

Het Kerstarrest en de arresten van juni 2024 rondom box 3 van de Hoge Raad zijn de aanleiding geweest voor dit onderzoek. Onder maatschappelijke druk is het systeem van box 3 zoals dat gold vanaf de invoering van de Wet inkomstenbelasting in 2001, met een belastingheffing over een verondersteld rendement van 4% behaald met de rendementsgrondslag van een belastingplichtige, met ingang van 2017 vernieuwd, met als doel een belastingheffing over een beter benaderd (werkelijk) rendement. Vanaf 2017 – 2022 werd op basis van de omvang van het box 3 vermogen, de rendementsgrondslag onderverdeeld in twee verschillende tevens fictieve vermogenscategorieën. Aan elk van deze categorieën werd een fictief rendementspercentage gekoppeld wat geacht werd te worden behaald. Het totale (fictieve) rendement behaald met deze fictieve ‘vermogensmix’ werd vervolgens belast. Deze poging bleek niet voldoende toen in het Kerstarrest werd geoordeeld dat het systeem in strijd is met het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM omdat enerzijds belasting geheven wordt over veronderstelde fictieve rendementen wat tot gevolg heeft dat belastingplichtigen met in werkelijkheid lage (of zelfs negatieve) rendementen, relatief zwaarder belast worden dan belastingplichtigen met in werkelijkheid hoge rendementen. Anderzijds werd het eigendomsrecht aangetast omdat belastingplichtigen met grotere vermogens verondersteld werden op basis van deze fictieve vermogenscategorieën, een groter deel van hun vermogen risicovol belegd te hebben waaraan vervolgens een hoger fictief rendementspercentage gekoppeld was. Belastingplichtigen met grotere vermogens ondervonden dus het negatieve gevolg van niet risicovol beleggen, dat zij hier toch voor aangeslagen werden. Wat de werkelijke verdeling van het vermogen was maakte volgens het systeem niet uit. Dit vormde een inperking van het keuzerecht en daarmee het ongestoord genot op eigendom van belastingplichtigen.

Als reactie hierop bood de wetgever rechtsherstel door middel van de Wet rechtsherstel box 3 die met terugwerkende kracht ging gelden voor de jaren 2017 tot en met 2022. De Overbruggingswet die vanaf 2023 ging gelden werkte systematisch op gelijke wijze met enkele veranderingen in de rendementspercentages. Er werd in dit systeem een nieuwe derde vermogenscategorie opgenomen voor de schulden met een eigen (fictief) rendementspercentage. De rendementen uit de eerste twee categorieën werden opgeteld en het rendement van de derde categorie (voor schulden) werd hiervan afgetrokken, het restant vormde dan het totale rendement waarover belasting geheven werd. Het werd hierdoor mogelijk gemaakt om de werkelijke verdeling van het vermogen van belastingplichtigen in box 3 in aanmerking te nemen. Echter, werd nog steeds aan iedere categorie afzonderlijk een fictief rendementspercentage toegekend, waarover uiteindelijk belasting geheven werd. Dit resulteerde erin dat succesvolle beleggers een veel voordeligere behandeling kenden dan verlieslijdende beleggers (ook al hadden zij aanvankelijk dezelfde vermogensmix) omdat zij voor hetzelfde bedrag aan

belasting werden aangeslagen. Ongelijke gevallen (succesvolle situaties tegenover verliessituaties) werden dus nog steeds gelijk behandeld. De Hoge raad oordeelde in juni 2024 dan ook dat in het systeem, ondanks uitgegaan wordt van een betere benadering van de werkelijke vermogensmix, nog steeds sprake is van schending van het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM en het eigendomsrecht van artikel 1 Eerste Protocol EVRM in gevallen waarin de forfaitaire heffing hoger ligt dan het in werkelijkheid behaalde rendement. De grootte van dit verschil doet daar niet aan af, indien sprake is van belastingheffing over een forfaitair hoger rendement dan in werkelijkheid behaald is, is sprake van strijdigheid. Daarbij gaf de Hoge Raad kaders voor het bepalen van dit ‘werkelijk rendement’. De wetgever heeft het nodig geacht om het werkelijk rendementsbegrip wettelijk vast te leggen omwille van de rechtseenheid en rechtszekerheid en om willekeur bij toepassing van het bepaalde in de arresten van de Hoge Raad te voorkomen. Hieruit is het concept, zoals dat op dit moment ter advies bij de Raad van State ligt, van de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 voortgekomen.

Het werkelijk rendementsstelsel van de Wet werkelijk rendement box 3 sluit beter aan op het draagkrachtbeginsel dan het oude forfaitaire systeem dat doet omdat uitgegaan wordt van de werkelijke inkomsten uit sparen en beleggen van belastingplichtigen. De keuze voor (in de hoofdregel) een vermogensaanwasbelasting draagt hieraan bij want er is geen uitstelmogelijkheid voor de te betalen belasting zoals dit wel zou kunnen bij een vermogenswinstbelasting. Het heffingsvrije inkomen en de geïntroduceerde verliesverrekeningsmogelijkheid zijn tevens in lijn met de draagkrachtgedachte met daarbij de kanttekening dat deze mijns inziens beiden optimaler vormgegeven hadden kunnen worden. Daarnaast sluiten de kwijtscheldingsvrijstelling en de kostenaf trek, welke in het huidige stelsel niet bestaan, naadloos aan bij het draagkrachtbeginsel. Ook kan nog worden overwogen om een progressief schijventarief in te voeren. Geconcludeerd kan worden dat het de aanstaande Wet werkelijk rendement box 3 meer in lijn is met het draagkrachtbeginsel dan het huidige forfaitaire stelsel dat op dit moment doet.

Het nieuwe stelsel treft ook doel omdat de primaire doelstelling ‘het belasten van het werkelijk inkomen uit sparen en beleggen en het genereren van een stabiele jaarlijkse belastingopbrengst’ wordt bereikt. Het nieuwe stelsel genereert echter minder stabiele belastinginkomsten dan het huidige forfaitaire systeem dit doet. Dit is een onoverkoombaar en logisch gevolg van een systeem op basis van werkelijk rendement. Daarbij is het nieuwe systeem met de keuze voor (in de hoofdregel) een vermogensaanwasbelasting in plaats van een vermogenswinstbelasting, zo stabiel mogelijk vormgegeven. Het bijkomende doel ‘het verkleinen van de vermogensongelijkheid’ wordt ook bereikt met de invoering van het heffingsvrije inkomen (met de kanttekening wederom dat dit optimaler vormgegeven had kunnen worden) en de introductie van de kwijtscheldingsvrijstelling. Derhalve is de nieuwe wet doeltreffend.

Het nieuwe stelsel op basis van werkelijk rendement zal, vanwege de vele gegevens die nodig zijn voor de berekening hiervan, hogere (uitvoerings)kosten met zich meebrengen dan het huidige forfaitaire systeem. Daarnaast vergt het ook veel meer inspanning van belastingplichtigen die deze gegevens gedurende het jaar zullen moeten opzoeken, bijhouden en aanleveren aan de Belastingdienst. Een optie zou kunnen zijn om een administratieplicht in te voeren voor ketenpartners die vaak al over deze relevante gegevens beschikken, zodat zij belastingplichtigen van jaaroverzichten kunnen voorzien wat dezen een hoop inspanning kan schelen. Hiermee neemt tevens de kans op potentiële fouten af wat de Belastingdienst op termijn inspanning scheelt en wat een daling van de uitvoeringskosten kan bewerkstelligen. Deze twee effecten dragen bij aan de doelmatigheid. Al met al zal het nieuwe systeem dus minder efficiënt zijn dan het huidige. De maatschappelijke wens voor een nieuw systeem waarvan bekend was dat het minder efficiënt zou werken vanwege het werkelijk rendementsaspect, is hier echter de rechtvaardigingsgrond. Nadat de uitvoeringstoets opgesteld is, kan pas echt worden bepaald hoe de werkelijke verhouding eruitziet tussen de opbrengsten en de kosten van het nieuwe systeem en daarmee hoe doelmatig het stelsel is vormgegeven.

De Wet werkelijk rendement box 3 komt overeen met het bepaalde door de Hoge Raad dat vermogensbestanddelen verworven gedurende het jaar, mee dienen te tellen voor het werkelijk rendementsbegrip. De Hoge Raad benoemt in haar uitleg dat er geen heffingsvrij vermogen in aanmerking behoort te komen. Hierop wijkt de nieuwe wet af met de opgenomen bepaling over het heffingsvrije inkomen. Dat de wetgever dit doet valt te verklaren vanuit het draagkrachtbeginsel. Daarbij lijkt de wetgever, bij de keuze voor een heffingsvrij inkomen in plaats van een heffingsvrij vermogen, rekening gehouden te hebben met een belangrijk punt vanuit de arresten van de Hoge Raad, namelijk: schending van het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM. Ongelijke gevallen werden onder het oude systeem gelijk behandeld op basis van dezelfde ‘vermogensmix’ en daarvoor op basis van de grootte van het vermogen (ongeacht het werkelijke rendement). Met deze aanpassing speelt het vermogen van een belastingplichtige geen rol meer, enkel het werkelijk behaalde rendement hiermee. Dit zorgt voor een gelijkere behandeling in termen van werkelijk rendement. In de Wet werkelijk rendement box 3 is daarnaast ruimte voor kostenaf trek en verliesverrekening. Dit gaat in tegen het werkelijk rendementsbegrip geformuleerd door de Hoge Raad. Echter betreft het nieuwe stelsel, een stelsel met een ander (werkelijk) rendementsbegrip dan het rendementsbegrip ten tijde van de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001 waarbij de Hoge Raad aansluiting heeft gezocht in háár definitie. Daarnaast is het opnemen van bovengenoemde bepalingen meer in lijn met de een belangrijk punt van het Kerstarrest en de arresten van juni 2024 van de Hoge Raad, namelijk het eigendomsrecht. Aangezien belastingheffing over nooit genoten rendementen door de kostenaf trek- en

verliesverrekeningsbepaling bijna niet meer kan⁵², wordt de mogelijkheid om in te kunnen teren op het eigen vermogen van een belastingplichtige door box 3-heffing zeer beperkt. Dit is in lijn met het eigendomsrecht van art. 1 Eerste Protocol EVRM.

De Wet werkelijk rendement box 3 wijkt dus af op sommige onderdelen van het bepaalde door de Hoge Raad in haar arresten maar deze worden gerechtvaardigd onder het nieuwe wettelijke systeem en de achterliggende gedachte hiervan. Daarnaast lijkt er rekening gehouden te zijn met de twee belangrijkste punten vanuit het Kerstarrest en de arresten van juni 2024 rondom box 3, namelijk schending van het discriminatieverbod van art. 14 EVRM en het eigendomsrecht van art. 1 Eerste Protocol EVRM. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat de Wet werkelijk rendement box 3 verenigbaar is met de hierboven genoemde arresten van de Hoge Raad.

Bovenstaande uiteenzetting leidt tot het antwoord op de onderzoeksvraag dat de Wet werkelijk rendement box 3 gezien in het licht van het draagkrachtbeginsel en de voornaamste kritiekpunten vanuit het Kerstarrest (2021) en vanuit de arresten van juni 2024 van de Hoge Raad, een toekomstbestendige en doeltreffende vervanger is voor het huidige forfaitaire systeem.

⁵² Behoudens de gevallen waarin een verliessituatie zich blijft voordoen in de daaropvolgende jaren tot en met de beëindiging van de belastingplicht, zie ook par. 4.1.2.

7. Literatuurlijst

7.1 Artikelen

Dr. F.J. Elsweier, ‘Een rechtsvergelijking tussen de Nederlandse en Duitse winstbelasting van lichamen (FM nr. 153) 2018/1.3.2.1.1’ *Wolters Kluwer Inview Essential* 01-04-2018 (online)
[Een rechtsvergelijking tussen de Nederlandse en Duitse winstbelasting van lichamen \(Fiscale Monografieën nr. 153\), 1.3.2.1 Nota Zicht op wetgeving | InView Essential](#)

E.J.W. Heithuis, ‘Het nieuwe aandelenregime gewikt en gewogen (FM nr. 89) 1999/2.2.1’
Wolters Kluwer Inview Essential 01-12-1999 (online)
[Het nieuwe aandelenregime gewikt en gewogen \(Fiscale Monografieën nr. 89\), 2.2.1 Draagkrachtbeginsel als leidende gedachte | InView Essential](#)

7.2 Brieven

Staatssecretaris van Financiën, ‘Stand van zaken wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3’,
Kamerbrief 19 juni 2024 (nr. 2024-0000351785).
[Brief aan Eerste of Tweede Kamer - Stand van zaken wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 \(overheid.nl\)](#)

Staatssecretaris van Financiën, ‘Analyse arresten Hoge Raad over box 3 en proces rechtsherstel’,
Kamerbrief 18 juli 2024 (nr. 2024-0000372058).
[Brief aan Eerste of Tweede Kamer - Analyse arresten Hoge Raad over box 3 en proces rechtsherstel](#)

7.3 Conclusies A-G

Conclusie bij het Kerstarrest

Parket bij de Hoge Raad 1 november 2021, ECLI:NL:PHR:2021:1019 (concl. A-G R. Niessen),
NTFR 2021/3955 m. nt. J. Nieuwenhuizen
[NTFR 2021/3955 - A-G Niessen concludeert dat box 3 in strijd is met het eigendomsrecht en het gelijkheidsbeginsel | NDFR](#)

7.4 Jurisprudentielijst

HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963 (Het Kerstarrest)
[ECLI:NL:HR:2021:1963, Hoge Raad, 21/01243 \(rechtspraak.nl\)](#)

(5 arresten van juni 2024)

HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:704

[ECLI:NL:HR:2024:704, Hoge Raad, 22/04676 \(rechtspraak.nl\)](#)

HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:705

[ECLI:NL:HR:2024:705, Hoge Raad, 23/00653 \(rechtspraak.nl\)](#)

HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:771

[ECLI:NL:HR:2024:771, Hoge Raad, 23/00654 \(rechtspraak.nl\)](#)

HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:756

[ECLI:NL:HR:2024:756, Hoge Raad, 23/00771 \(rechtspraak.nl\)](#)

HR 6 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:813

[ECLI:NL:HR:2024:813, Hoge Raad, 23/00989 \(rechtspraak.nl\)](#)

7.5 Parlementaire stukken

Kamerstukken II 1990-1991, 22 008, nrs. 1-2 (*Nota Zicht op wetgeving 1991*)

Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 3 (*Memorie van Toelichting: Wet Inkomstenbelasting 2001 (Belastingherziening 2001)*)

[Kamerstuk 26727, nr. 3 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

Kamerstukken II 1999/00, 26 727, nr. 7 (*Nota naar aanleiding van het verslag: Wet Inkomstenbelasting 2001 (Belastingherziening 2001)*)

[Kamerstuk 26727, nr. 7 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 3 (*Memorie van Toelichting: Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Belastingplan 2016)*)

[Kamerstuk 34302, nr. 3 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

Kamerstukken II 2022/2023, 32140, nr. 170 (*Algemeen deel Memorie van Toelichting: Wet werkelijk rendement box 3*)

[Informatie over Bijlage 1106561 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

Kamerstukken 2022-2023, 36 204, nr. 3 (*Memorie van Toelichting: Wijziging van de Wet inkomstenbelasting 2001 om de berekening van het voordeel uit sparen en beleggen in overeenstemming te brengen met het arrest van de Hoge Raad van 24 december 2021 (Overbruggingswet box 3)*)

[Kamerstuk 36204, nr. 3 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

7.6 Overig

Beleidskompas internetconsultatie Wet werkelijk rendement box 3

[Overheid.nl | Consultatie Wet werkelijk rendement box 3](#)

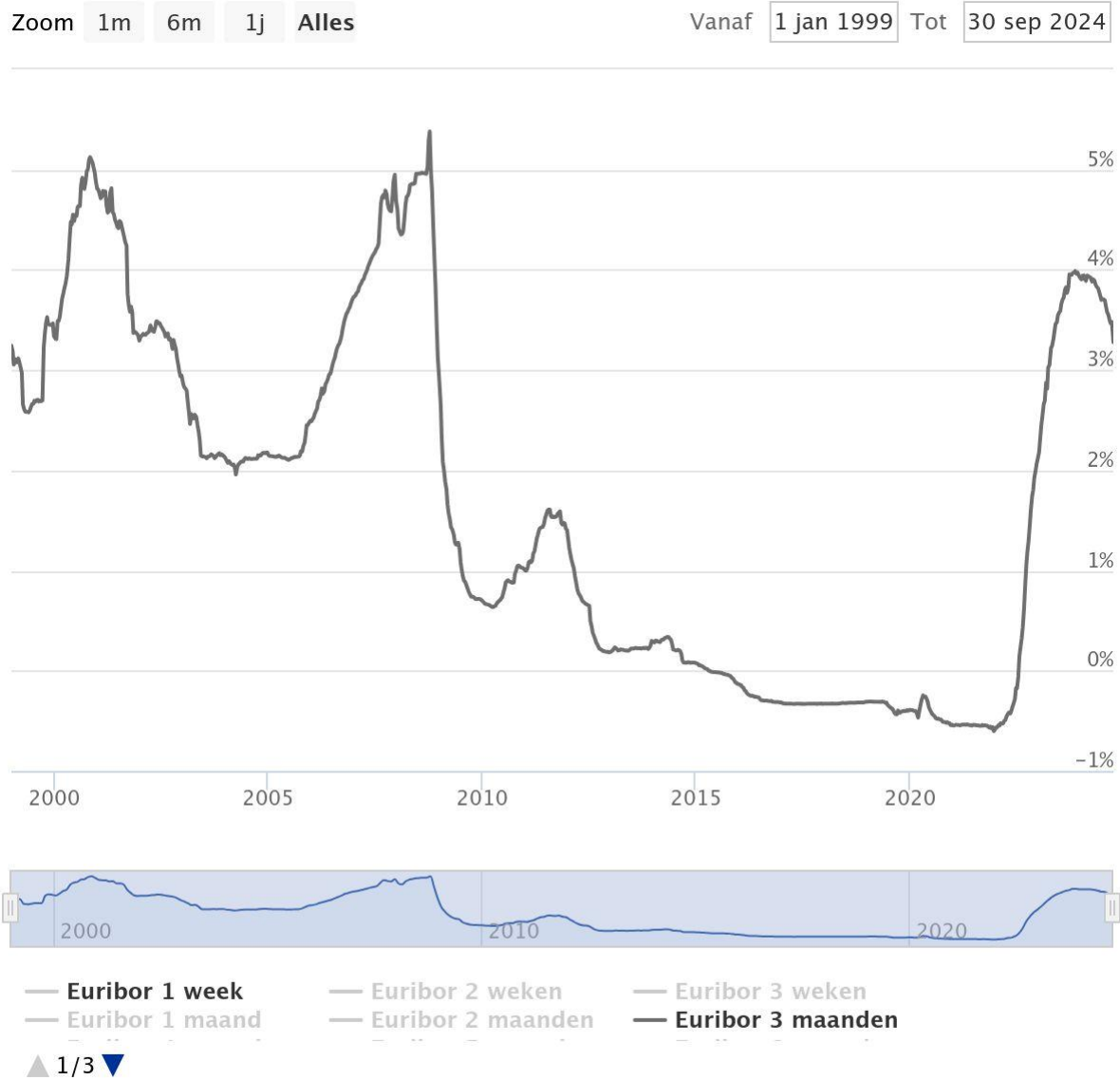
Rijksoverheid: ‘‘ Kabinet stuurt wetsvoorstel voor toekomstig box 3-stelsel naar Raad van State’’

Rijksoverheid nieuwsbericht 19-06-2024 (online)

[Kabinet stuurt wetsvoorstel voor toekomstig box 3-stelsel naar Raad van State | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

8. Bijlagen

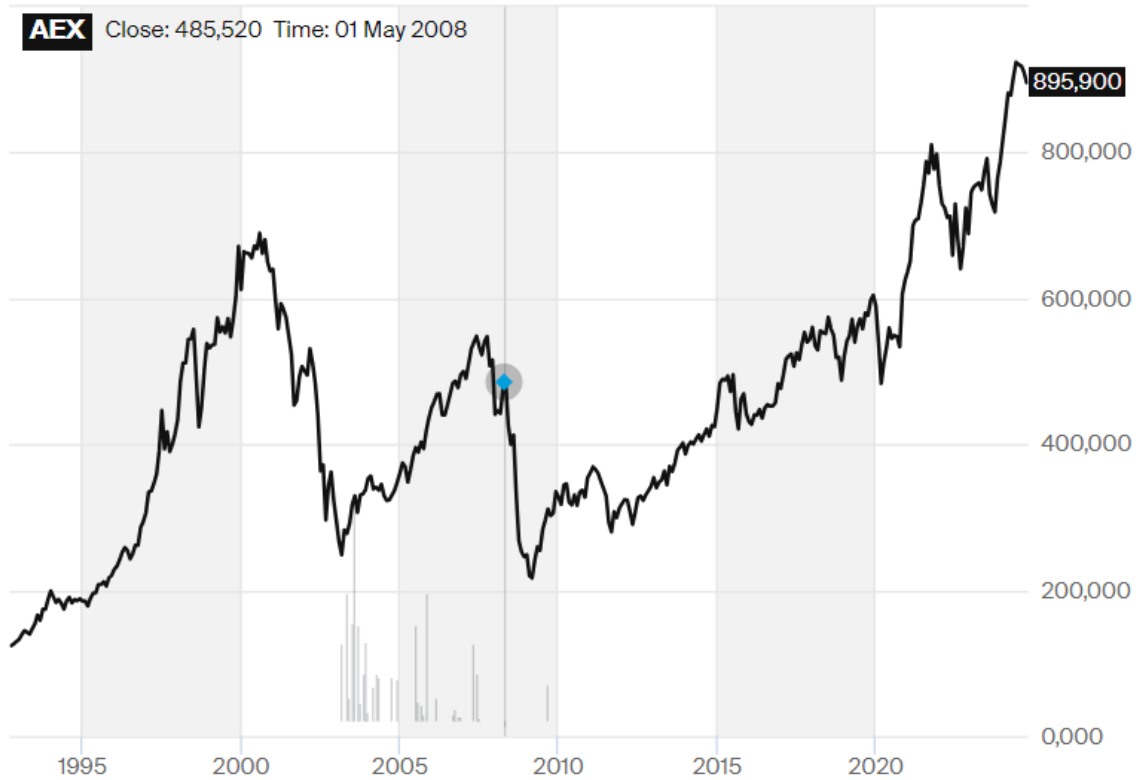
Bijlage I: Historische rentestanden 3-maands Euribor (2000-2024)

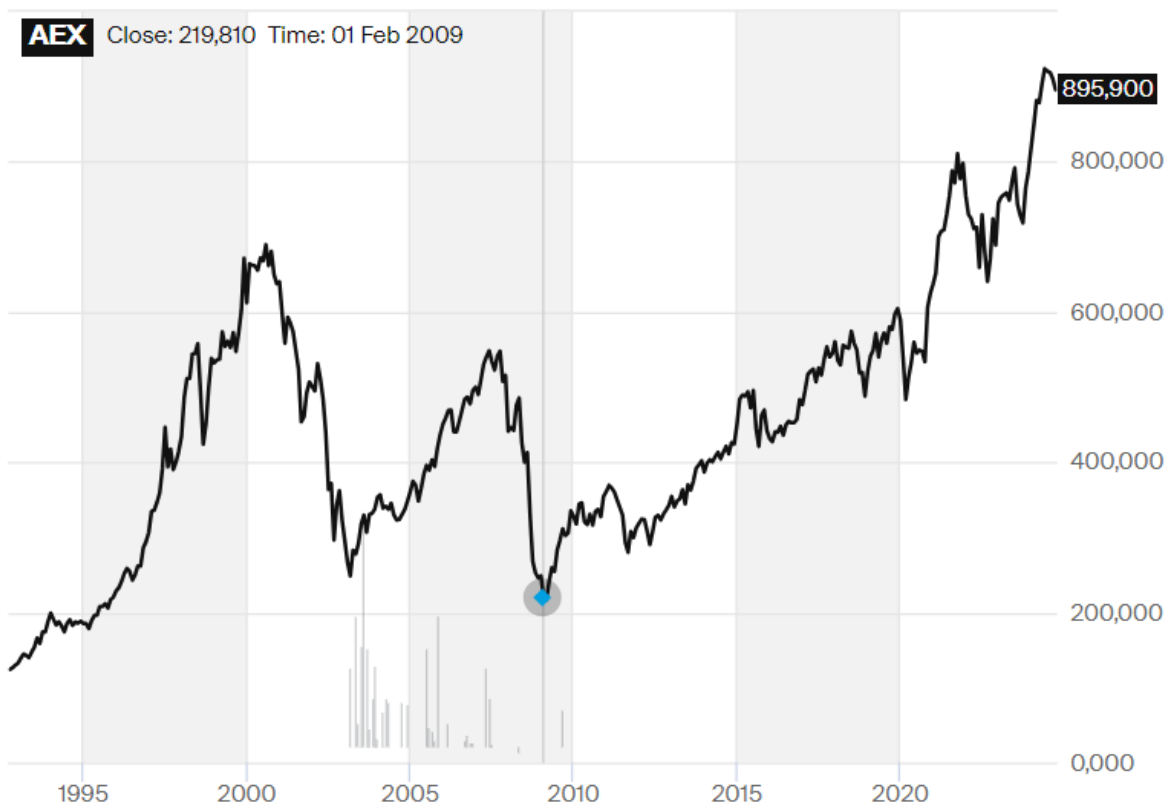
[Euribor grafiek - historische Euribor rentes \(euribor-rates.eu\)](https://euribor-rates.eu)

Bijlage II: Grafiek verloop AEX-koers

Stand van de AEX op 1 mei 2008 (afgerond 486)

Stand van de AEX op 1 februari 2009 (afgerond 220)

[AEX index](#) | [Bekijk de koers](#) | [DEGIRO](#)

Bijlage III: Tabel rendementscategorieën art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001 (2017)

Van het gedeelte van de grondslag dat meer bedraagt dan	maar niet meer dan	wordt toegerekend aan rendementsklasse I	en wordt toegerekend aan rendementsklasse II
€ 0	€ 75.000	67%	33%
€ 75.000	€ 975.000	21%	79%
€ 975.000	-	0%	100%

[Wet inkomstenbelasting 2001 | NDFR](#)

Bijlage IV: Tabel berekening rendement art. 3 lid 3 Wet rechtsherstel box 3

	I	II	III
2017	0,25%	5,39%	3,43%
2018	0,12%	5,38%	3,20%
2019	0,08%	5,59%	3,00%
2020	0,04%	5,28%	2,74%
2021	0,01%	5,69%	2,46%
2022	0,00%	5,53%	2,28%

[wetten.nl - Regeling - Wet rechtsherstel box 3 - BWBR0047699 \(overheid.nl\)](#)